

შეუძლია თუ არა საქართველოს გახდეს საერთაშორისო კომერციული დავების გადაწყვეტის რეგიონული ცენტრი? **

1. შესავალი

უკანასკნელი რამდენიმე ათწლეულის მანძილზე, კომერციულმა არბიტრაჟმა ფართო პოპულარობა მოიპოვა ბიზნესსაზოგადოებასა და საერთაშორისო სამართალმცოდნეებს შორის. სხვადასხვა იურისდიქციაში დაარსდა რიგი საარბიტრაჟო ინსტიტუტები. ეს დაწესებულებები ყოველდღიურად იხილავენ ათობით საქმეს, რომელიც უზარმაზარ თანხებს ეხება. კომერციული დავების გადაწყვეტის ადმინისტრირება მომგებიანი ბიზნესია არა მარტო დაწესებულებებისათვის, არამედ იმ ქვეყნებისთვისაც, სადაც ხდება დავების გადაწყვეტა. შესაბამისად, ეს ქვეყნები ცდილობენ გახდნენ საერთაშორისო კომერციული დავების გადაწყვეტის ცენტრები. წინამდებარე სტატიაში გაანალიზდება, აქვს თუ არა საქართველოს პოტენციალი, გახდეს საერთაშორისო სავაჭრო დავების ადმინისტრირების რეგიონული ცენტრი.

* სტატია თარგმნილია ინგლისურიდან.

** MIDS (Master in International Dispute Settlement) პროგრამის მაგისტრანტი, ჟენევის უნივერსიტეტი.

თამამად შეიძლება ითქვას, რომ საერთაშორისო კომერციული დავების მოგვარების ბუნებრივი გზა ეროვნულ სასამართლოებში სამართალწარმოების ნაცვლად, არის არბიტრაჟი. 2015 წლის ქუინ მერის გამოკითხვის თანახმად, გამოკითხულთა 90%-მა აღნიშნა, რომ არბიტრაჟი მათთვის დავების გადაწყვეტის უპირატესი მეთოდია.¹ მიზეზები, რის გამოც კომპანიები და პრაქტიკოსი იურისტები ირჩევენ ამ გზას არის მოქნილობა და პროგნოზირება, განსაკუთრებით კი, უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების შესახებ, 1958 წლის ნიუ იორკის კონვენციის (ნიუ იორკის კონვენცია) გადაწყვეტილებების საყოველთაო აღსრულება და მხარეთა თავშეკავება, მიმართონ ეროვნულ სასამართლოებს, რომლებიც შესაძლოა იყოს მიკერძოებული და არ ჰქონდეს გამოცდილება კონკრეტულ კომერციულ დარგებში.

ბოლო რამდენიმე წლის განმავლობაში, ნათელი გახდა, რომ საერთაშორისო კომერციული დავების მოგვარება ევროპიდან აზიაში ინაცვლებს.² დაინტერესებული მხარეები აქტიურად იყენებენ სინგაპურის საერთაშორისო საარბიტრაჟო ცენტრს (SIAC) და ჩინეთის საერთაშორისო ეკონომიკურ და სავაჭრო საარბიტრაჟო კომისიას (CIETAC), რომლებიც საკმაოდ იაფი და ხარისხიანია, ვიდრე საერთაშორისო სავაჭრო პალატა (ICC) პარიზში და ლონდონის საერთაშორისო საარბიტრაჟო სასამართლო (LCIA).³ აზიაში არბიტრაჟის აღმასვლის მიზეზი რამდენიმე ფაქტორით იყო გამოწვეული, მათ შორის საერთაშორისო სავაჭრო გიგანტის წარმოქმნით ჩინეთში. გადამწყვეტი რეფორმები განხორციელდა სამ სხვადასხვა დონეზე: არბიტრაჟის მეგობრული სასამართლო სისტემის გაძლიერება; თანამედროვე საერთაშორისო პრაქტიკის ამსახველი კანონმდებლობის ტრანსფორმაცია; საარბიტრაჟო ინსტიტუტების შექმნა, რომელთაც ძალუძთ საერთაშორისო კომერციული დავების მოგვარება.⁴

კითხვა, რომელზეც პასუხის გაცემაც სურს წინამდებარე სტატიას, არის ის, რომ შეუძლია თუ არა საქართველოს გახდეს საერთაშორისო კომერციული დავების გადაწყვეტის რეგიონული ცენტრი და შესთავაზოს არ-

¹ ქუინ მერი, 2015, გამოკითხვა საერთაშორისო არბიტრაჟზე: საერთაშორისო არბიტრაჟის სრულყოფა და ინოვაციები, გვ. 2.

² ბაო ს., საერთაშორისო არბიტრაჟის აღმასვლა აზიაში: მიზეზები და შედეგები, არბიტრაჟის კრებული, Vol. 4, 1 გამოცემა, 2014, გვ. 31.

³ ქუინ მერის გამოკითხვა, გვ. 2.

⁴ ბაო ს., გვ. 34.

ბიტრაჟის ალტერნატიული ფორუმი გადაჭარბებულად ძვირადღირებულ ევროპას ან დამწყებ აზიას. აღნიშნული კითხვა უფრო ლეგიტიმურია განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც საქართველომ და ევროკავშირმა ხელი მოაწერეს ასოცირების შესახებ შეთანხმებას და სავაჭრო ბარიერები მოუხსნეს ევროკავშირის სარფიან, 500-მილიონიან ბაზარს.⁵ ზოგადად, მეტი საერთაშორისო ვაჭრობა უფრო მეტ საერთაშორისო დავებს გულისხმობს. ვინაიდან ასოცირების შესახებ შეთანხმება არ აკისრებს საქართველოს რაიმე ვალდებულებას კომერციულ არბიტრაჟთან დაკავშირებით, საქართველოს შეუძლია კანონმდებლობაში ცვლილებების შეტანა, რათა გახდეს კომერციული დავების გადაწყვეტის რეგიონული ცენტრი. კითხვაზე პასუხის გასაცემად, აღნიშნული სტატია დაყოფილია შემდეგნაირად: პირველ რიგში, განიხილება ცვლილებები, რომელიც შესაძლოა განხორციელდეს სასამართლოში; სტატია აგრეთვე, მიმოიხილავს ცვლილებებს, რომელთა განხორციელებაც შესაძლებელია არბიტრაჟის შესახებ საქართველოს კანონში. ამის შემდეგ განიხილება არბიტრაჟის ინსტიტუტები საქართველოში, რომელთაც შეუძლიათ საერთაშორისო კომერციული დავების გადაწყვეტის ადმინისტრირება; და საბოლოოდ, დოკუმენტში წარმოდგენილია დასკვნითი ნაწილი.

2. ცვლილებები სასამართლოში

მიუხედავად იმისა, რომ კომერციულ მხარეებს დავების გადაწყვეტა ურჩევნიათ არბიტრაჟის გზით, მათ კვლავ სჭირდებათ ძლიერი, სპეციალიზებული და დამოუკიდებელი სასამართლო სისტემა. კომერციული არბიტრაჟი ვერ იქნება სრულად ფუნქციონალური ეროვნული სასამართლოების „პოზიტიური ჩარევის“ გარეშე. მხარეებს ფაქტიურად, ყოველთვის სჭირდებათ დახმარება საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებიდან გაუქმების პროცედურებით ზედამხედველ იურისდიქციაში ან გადაწყვეტილების აღსრულების წინააღმდეგობისას მეორად იურისდიქციებში.⁶ გარდა ამისა,

⁵ ასოცირების შესახებ შეთანხმებას ერთი მხრივ, ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და მეორე მხრივ, საქართველოს შორის ხელი მოეწერა 2014 წლის 27 ივნისს.

⁶ ბოლი მ., არსებითი მოსამართლე: სასამართლოების როლი ეროვნული და საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის სისტემაში, საერთაშორისო არბიტრაჟი, Vol. 22, N1, 2006 წ., გვ. 74.

ad hoc არბიტრაჟის მოქმედება დიდწილად დამოკიდებულია ეროვნულ სასამართლოებზე, განსაკუთრებით, არბიტრების არჩევის პროცედურებში.⁷ შესაბამისად, მნიშვნელოვანია არბიტრაჟის მომხრე სასამართლოების არსებობა, რომლებიც სახელმწიფოს გავლენისაგან თავისუფალია, განსაკუთრებით ისეთ საქმეებში, როდესაც დავა ეხება სახელმწიფოს ან მის კუთვნილ კომპანიებს, აგრეთვე რომელიც სპეციალიზდება საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟზე. წინამდებარე სტატია მოიცავს სამ შემოთავაზებულ რეფორმას სასამართლოში, რომელსაც შეუძლია გააძლიეროს სასამართლოს მიდგომა არბიტრაჟის მიმართ: საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის სპეციალიზებული სასამართლოების შექმნა; სასამართლო პროცესის ჩატარება ინგლისურ ენაზე; და კვალიფიციური უცხოელი იურისტებისათვის აღნიშნულ სპეციალიზებულ სასამართლოებში პრაქტიკის განხორციელების შესაძლებლობა.

2.1. სპეციალიზებული საარბიტრაჟო სასამართლოს შექმნა

2016 წლის ბოლოს, საქართველოს იუსტიციის სამინისტრომ დაიწყო ამბიციური პროექტის განხორციელება სასამართლოში, რომლის მიზანია სპეციალური კომერციული სასამართლოს შექმნა.⁸ მიუხედავად იმისა, რომ ამ მომენტისათვის უცნობია პროექტის კონკრეტული დეტალები, როგორცაა მაგალითად, მისი იურისდიქციის მოცულობა, თავად იდეა მისასაღებელია, ვინაიდან აღნიშნული გადაწყვეტს დავებს დაჩქარებული და სპეციალიზებული გზით. მსგავსი კომერციული სასამართლოები წარმატებით ფუნქციონირებენ ლონდონში, სინგაპურსა და ნიუ იორკში.⁹

სპეციალური კომერციული სასამართლოს შექმნის გარდა, წინამდებარე სტატია განიხილავს, რომ საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის სპეციალიზებული სასამართლოს შექმნა მხარეებისათვის იქნება ძლიერი სტიმული, რათა საქართველო აირჩიონ არბიტრაჟის ქვეყნად. სპეციალიზებული საარბიტრაჟო სასამართლოების რიცხვი სხვადასხვა იურისდიქციებში იზრდება. 2013 წლის 3 დეკემბერს შეიქმნა მაიამის კომერციული

⁷ იგივე.

⁸ ოფიციალური ანგარიში ხელმისაწვდომია: <http://www.justice.gov.ge/News/Detail?newsId=5307>

⁹ ვანგი მ., კომერციული სასამართლოები და საერთაშორისო არბიტრები – კონკურენტები თუ პარტნიორები? საერთაშორისო არბიტრაჟი, Vol. 31, N. 2, 2015 წ., გვ. 196.

არბიტრაჟის სასამართლო, რამაც გამოიწვია მოთხოვნის გაზრდა მაიამი-ზე, როგორც არბიტრაჟის ადგილზე.¹⁰ ამ სასამართლოს მოსამართლეების შერჩევა მოხდა საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში გამოცდილებისა და შესაბამისი დარგის აკადემიური ცოდნის გათვალისწინებით.¹¹ აღნიშნული სასამართლოს იურისდიქცია უკავშირდება საარბიტრაჟო შეთანხმების არსებობასა და საფუძვლიანობას, რომელიც იძლევა მოთხოვნის შუალედურ დაკმაყოფილებასა და არბიტრების დანიშვნის შესაძლებლობას.¹² სპეციალიზებული საარბიტრაჟო სასამართლოს შექმნის შემდეგ, იზრდება იმ მხარეთა რიცხვი, განსაკუთრებით, ლათინური ამერიკიდან, რომლებმაც არბიტრაჟის ადგილად შეარჩიეს მაიამი.¹³ სპეციალიზებული (Pecialized) საარბიტრაჟო სასამართლოები აგრეთვე, გვხვდება ავსტრალიასა (ვიქტორიას შტატი) და ინდოეთში (ბომბეი).¹⁴

სპეციალიზებული საარბიტრაჟო სასამართლოს შექმნა ხელს შეუწყობს დავების გადაწყვეტას საქართველოში. მხარეები ელიან მაქსიმალურ პროგნოზირებას და საარბიტრაჟო სასამართლოს, როდესაც ისინი ირჩევენ არბიტრაჟის ადგილს. სპეციალიზებული სასამართლოსა და საკმარისი მოსამართლეების ყოლა გადამწყვეტია. ამ ეტაპზე, საქართველოში არ არის იმ მოსამართლეების სათანადო რაოდენობა, რომელთაც აქვთ გამოცდილება ამ სფეროში და ამასთან, სასამართლო პრაქტიკა კომერციულ არბიტრაჟში მწირია. აქედან გამომდინარე, სპეციალიზებული საარბიტრაჟო სასამართლო და ექსპერტი მოსამართლეების არჩევა დიდწილად შეუწყობს ხელს ამ პროცესს. მისი იურისდიქციის ფარგლები შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ საერთაშორისო დავებით ან შე-

---

¹⁰ კარმონა მ. კატალინა, „მაიამი: საერთაშორისო არბიტრაჟის საკუთარი სასამართლო“, ARBlog საერთაშორისო არბიტრაჟის სიახლეები, ტენდენციები და საქმეები, 2013 წლის 16 დეკემბერი, ხელმისაწვდომია: <http://www.hlarbitrationlaw.com/2013/12/miami-an-international-arbitration-court-of-its-own/>, (ბოლოს ნანახია 2017 წლის 17 თებერვალს).

¹¹ იგივე.

¹² იგივე.

¹³ იგივე.

¹⁴ ლეონი ბ., გახვადოთ თუ არა სპეციალიზებული: როგორ უნდა გაუმკლავდნენ ეროვნული სასამართლოები საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის საქმეებს? კლუვერის არბიტრაჟის ბლოგი, 2010 წლის 2 სექტემბერი, ხელმისაწვდომია: <http://kluwerarbitrationblog.com/2010/09/02/to-specialize-or-not-how-should-national-courts-handle-international-commercial-arbitration-cases/>, (ბოლოს ნანახია 2017 წლის 17 თებერვალს).

საძლებელია მისი გავრცელება ეროვნულ დავებზეც. ტიპური სფეროები, რომლებიც სპეციალიზებული სასამართლოს იურისდიქციაში შევა, არის სააღსრულებო წარმოება, არბიტრების დანიშვნა-გამოწვევა და დროებითი ღონისძიებების გატარება.

2.2. სამართალწარმოება ინგლისურად

საერთაშორისო კომერციულ ტრანზაქციებსა და დავებში, როგორც წესი, მონაწილეობენ სხვადასხვა ეროვნების მხარეები სხვადასხვა ქვეყნიდან. საერთაშორისო კომერციული კონტრაქტების უმრავლესობა შესრულებულია ინგლისურ ენაზე. გარდა ამისა, საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის ძირითადი ენა ინგლისურია. შვეიცარიის პალატების საარბიტრაჟო ინსტიტუტის (SCAI) სტატისტიკის მიხედვით, 2014-2015 წლებში, საქმეების 67% განიხილეს ინგლისურ ენაზე.¹⁵ შეიძლება ითქვას, რომ დღევანდელი საერთაშორისო ბიზნესი ინგლისურად საუბრობს.¹⁶

ამრიგად, უსაფუძვლო არ იქნება იმის თქმა, რომ ინგლისურ ენაზე სამართალწარმოება სპეციალიზებულ საარბიტრაჟო სასამართლოში ხელს შეუწყობს, რომ მხარეებმა საქართველო აირჩიონ არბიტრაჟის ადგილმდებარეობად. როგორც წესი, საერთაშორისო კომერციული არბიტრაჟის შედეგს წარმოადგენს ათობით გვერდისაგან შემდგარი გადაწყვეტილება. გადაწყვეტილების გასაჩივრებისათვის ანდა მის აღსრულებაზე შედაგებისათვის მხარეებს მოეთხოვებათ ყველა ამ დოკუმენტის ოფიციალური ენაზე თარგმნა და სასამართლოსათვის წარდგენა. აღნიშნული პროცესი მოითხოვს დიდ დროსა და ხარჯებს. ინგლისურ ენაზე სამართალწარმოება დიდწილად, გამართივებად პროცესს სპეციალიზებულ სასამართლოში.

ინგლისურენოვანი სასამართლო პროცესები არაინგლისურენოვან ქვეყნებში არ არის ახალი ფენომენი. ნიდერლანდები ამჟამად კომერციული სასამართლოს შექმნის პროცესშია, სადაც სამართალწარმო-

¹⁵ შვეიცარიის პალატების საარბიტრაჟო ინსტიტუტი, არბიტრაჟის სტატისტიკა, 2015 წ., ხელმისაწვდომია: <https://www.swissarbitration.org/files/515/Statistics/Commented%20Statistics%202015%20final%2020160810.pdf>

¹⁶ ნილი ტ., გლობალური ბიზნესი საუბრობს ინგლისურად, ჰარვარდის ბიზნეს მიმობილვა, 2012 წლის მაისი, ხელმისაწვდომია: <https://hbr.org/2012/05/global-business-speaks-english> (ბოლოს ნანახია 2017 წლის 17 თებერვალს).

ება ჩატარდება ინგლისურ ენაზე, როგორც საოლქო, ასევე სააპელაციო დონეზე.¹⁷ ამბობენ, რომ ინგლისური გახდა არა მარტო საერთაშორისო ტრანზაქციების წამყვანი ენა, არამედ აგრეთვე, უამრავი ადგილობრივი ფირმისათვის, რომლებიც საერთაშორისო ჯაჭვის წევრები არიან ან ახორციელებენ ბიზნესს უცხოურ კომპანიებთან ერთად.¹⁸ დუბაიში შეიქმნა ინგლისურენოვანი კომერციული სასამართლო, რომელიც ეხმარება ქვეყანას გახდეს შუა აზიაში საერთაშორისო კომერციული დავების გადაწყვეტის ცენტრი.¹⁹ შესაბამისად, ინგლისურენოვანი მოსამართლეების არჩევა და სამართალწარმოებაში ინგლისური ენის დანერგვა სპეციალიზებულ საარბიტრაჟო სასამართლოში იქნება მნიშვნელოვანი უპირატესობა მხარეებისათვის და საქართველოში არბიტრაჟის არჩევის დიდი წახალისება.

2.3. კვალიფიციური უცხოელი იურისტების პრაქტიკა

კიდევ ერთი გზა, რომ საქართველო გახდეს საერთაშორისო კომერციული დავების რეგიონული ცენტრი, არის კვალიფიციური უცხოელი იურისტებისათვის სპეციალიზებულ საარბიტრაჟო სასამართლოში საქმიანობის უფლების მინიჭება გარკვეული შეზღუდვებით, რაც გაწერილი იქნება შესაბამის კანონმდებლობაში. აღნიშნული არ ნიშნავს, რომ მათ ექნებათ ქართულ სამართალში პრაქტიკის უფლება. მათი საქმიანობა შემოიფარგლება საერთაშორისო კერძო არბიტრაჟის გარკვეული ასპექტებით, როგორცაა აღსრულების პროცედურები, დროებითი ღონისძიების მოთხოვნა და არბიტრების არჩევა.

ერთი შეხედვით, ეს იდეა შეიძლება იყოს არაგონივრული და შესაძლოა გამოიწვიოს საქართველოში მოქმედი იურისტების წინააღმდეგობა, მაგრამ ამას შეიძლება ჰქონდეს კარგი მიზეზები. უპირველეს ყოვლისა,

---

¹⁷ დე რაუტერი ბ. ადრიან, ნიდერლანდების კომერციული სასამართლო გზაში: ნიდერლანდები, როგორც საერთაშორისო კომერციული დავების ცენტრი, კენედი ვან დერ ლაანი, 2016 წლის 21 იანვარი, ხელმისაწვდომია: <https://kvd1.com/news/the-netherlands-commercial-court-is-on-its-way/>, (ბოლოს ნანახია 2017 წლის 17 თებერვალს).

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Money for old laws, The Economist Newspaper Limited, 14 December 2013, <http://www.economist.com/news/business/21591583-new-international-courts-dubai-are-giving-british-legal-firms-boost-money-old-laws>, (ბოლოს ნანახია 2017 წლის 17 თებერვალს).

ეს შესაძლებლობა საერთაშორისო სამართლის ფორმებს მოიზიდავს ქართულ ბაზარზე, რაც კარგია ქართველი იურისტების დასაქმების პერსპექტივებისათვის. ამ დროისთვის, მხოლოდ რამდენიმე საერთაშორისო იურიდიული ფირმა ფუნქციონირებს ქართულ ბაზარზე. გარდა ამისა, ეს რეფორმა გაზრდის კონკურენციას ადგილობრივ და საერთაშორისო იურიდიულ ფირმებს შორის და ხელს შეუწყობს ადგილობრივ ფირმებს, რომელთაც ამ ეტაპზე არ აქვთ გამოცდილება ამ სფეროში, საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში. მსგავსი იდეა ასევე ხორციელდება სინგაპურის საერთაშორისო კომერციულ სასამართლოში.²⁰ საქართველოს სჭირდება ასეთი ცვლილებები, რათა წამყვანი საარბიტრაჟო იურიდიული ფირმებისა და პრაქტიკოსებისთვის თავი წარმოაჩინოს მომგებიან ბაზრად.

3. საკანონმდებლო ცვლილებები

საქართველოში არსებული სამართლებრივი გარემო არბიტრაჟისადმი კეთილგანწყობილია. „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონი ეფუძნება UNCITRAL-ის სამართლის მოდელს. გარდა ამისა, საქართველო არის ნიუ იორკის კონვენციის ხელშემკვერელი სახელმწიფო. თუმცა, თუ საქართველოს აქვს ამბიციის, გახდეს რეგიონული ცენტრი კომერციული დავების გადაწყვეტისთვის, ცოტა უფრო მეტის განხორციელებაა საჭირო. გთავაზობთ სამ ცვლილებას, რომელიც შეიძლება განხორციელდეს კანონმდებლობაში, კერძოდ, კომპეტენცია-კომპეტენციის პრინციპის განხორციელება სრული მოცულობით; ცვლილებები საარბიტრაჟო შეთანხმების ვალიდურობის მოთხოვნასთან; და გაუქმების პროცედურის მოდიფიკაცია.

²⁰ ჰენდერსონი ა., თონგაკაძე ს., ახალი ზღვარი: სინგაპური ამუშავებს სინგაპურის საერთაშორისო კომერციულ სასამართლოს სინგაპურში დავების გადასაწყვეტად, ჰერბერტ სმიტ ფრიჰილსის ამის დავების ჩანაწერები, 2015 წლის 6 იანვარი, ხელმისაწვდომია: <http://hsfnotes.com/asiadisputes/2015/01/06/the-new-frontier-singapore-launches-the-singapore-international-commercial-court-offering-a-new-forum-for-dispute-resolution-in-singapore/>, (ბოლოს ნანახია 2017 წლის 17 თებერვალს).

3.1. კომპეტენცია-კომპეტენციისთვის პრინციპის სრული ეფექტი

კომერციული არბიტრაჟის ერთ-ერთი ქვაკუთხედი პრინციპია *კომპეტენცია-კომპეტენციისთვის* პრინციპი.²¹ აღნიშნულ პრინციპს აქვს ორი შედეგი – დადებითი და უარყოფითი.²² კომპეტენცია-კომპეტენციისთვის პრინციპის დადებითი შედეგის გათვალისწინებით, საარბიტრაჟო ტრიბუნალი უფლებამოსილია განსაზღვროს საკუთარი იურისდიქცია.²³ არსებობს მოსაზრება, რომ ეს პრინციპი არის ნებისმიერი ტრიბუნალის თანდაყოლილი უფლებამოსილება.²⁴ რაც შეეხება უარყოფით შედეგს, ეროვნულმა სასამართლომ უნდა დათმოს იურისდიქცია იმ შემთხვევებში, როდესაც მხარეებს შორის არსებობს საარბიტრაჟო შეთანხმება.²⁵ მიუხედავად იმისა, რომ პოზიტიური ეფექტი ფართოდ აღიარებულია, მათ შორის საქართველოს კანონმდებლობის მიერ, ნეგატიური ეფექტი, როგორც წესი, იგნორირებულია, გარდა მეტნაკლებად წამყვანი საარბიტრაჟო იურისდიქციის მიერ. ამ თვალსაზრისით, საფრანგეთი ყველაზე მნიშვნელოვანი მაგალითია.

კომპეტენცია-კომპეტენციისთვის პრინციპი განსაზღვრულია საფრანგეთის 2011/48 დადგენილების 1448-ე მუხლით.²⁶ აღნიშნული მუხლის მიხედვით, თუ საარბიტრაჟო შეთანხმებას დაქვემდებარებულ დავას განიხილავს სასამართლო, ის დათმობს მის იურისდიქციას.²⁷ ამ პარაგრაფის მეორე წინადადების თანახმად, თუ ტრიბუნალი არ არის შექმნილი, სასამართლო დათმობს იურისდიქციას გარდა იმ შემთხვევისა, თუ საარბიტრაჟო შეთანხმება აშკარად ბათილია ან არ გამოიყენება.²⁸ ცხადია, რომ 1448-ე მუხლი

²¹ ჯეი. ემ. გრეივისი და უაი დევიდანი, *კომპეტენტურობა-კომპეტენცია და გამიჯვნადობა* – ამერიკული სტილი, ეს. კროლი, ელ. ეი. მისტელისის გამოცემა, საერთაშორისო არბიტრაჟი და საერთაშორისო კომერციული სამართალი: სინერგია, შერწყმა და ევოლუცია, კლუვერსი საერთაშორისო სამართალი, 2011 წ, გვ. 157.

²² ჯი. კაუფმან-კოლერი და ა. რიგოცი, საერთაშორისო არბიტრაჟი – სამართალი და პრაქტიკა შვეიცარიაში, ოქსფორდის უნივერსიტეტის პრესა, 2015 წ, პარაგრაფი 5.06 იგივე.

²³ არბიტრაჟი ხორვატიის რესპუბლიკასა და სლოვენის რესპუბლიკას შორის, ნაწილობრივი დაკმაყოფილება, 2015 წლის 30 ივლისი, პარაგრაფი 103.

²⁵ ე. გაილარდი და უაი ბანიფატემი, *კომპეტენცია-კომპეტენციისთვის* პრინციპის უარყოფითი შედეგი: პრიორიტეტულობის პრინციპი არბიტრების სასარგებლოდ, საარბიტრაჟო შეთანხმებებისა და საერთაშორისო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღსრულება – ნიუ იორკის კონვენცია პრაქტიკაში, გვ. 259.

²⁶ 2011 წლის 13 იანვრის N. 2011-48 დადგენილების 1448-ე მუხლი.

²⁷ იგივე.

²⁸ იგივე.

შეეხება ორ სიტუაციას: როდესაც საარბიტრაჟო ტრიბუნალები უკვე გამო-
ყენებულია და მხარე მიმართავს სასამართლოს, და როდესაც საარბიტ-
რაჟო ტრიბუნად ჯერ არ არის დაარსებული. პირველ შემთხვევაში, კანონი
საარბიტრაჟო ტრიბუნას აბსოლუტურ პატივისცემას უცხადებს. არ შეიძლე-
ბა იყოს რაიმე ტიპის გადახედვა, მათ შორის არც *prima facie*.²⁹ აღნიშნული
მიდგომა უფრო შორს მიდის, ვიდრე ეს მოთხოვნილია ნიუ იორკის კონვენ-
ციის II.3-ე მუხლით, რომლის მიხედვითაც მხარეების მიმართვა უნდა მოხ-
დეს არბიტრაჟში, გარდა იმ შემთხვევისა, თუ შეთანხმება ბათილი ან და-
ლადაკარგულია.³⁰ რაც შეეხება მეორე სიტუაციას, ფრანგული სამართალი
მოიხსენიებს ამკარად ბათილ და მიუსადაგებელ საარბიტრაჟო შეთანხმე-
ბას. 2001 წელს, საკასაციო სასამართლომ აღნიშნა, რომ *კომპეტენცია-კომ-
პეტენციის* პრინციპი უკრძალავს ფრანგ მოსამართლეს საარბიტრაჟო
შეთანხმების სრულ და შინაარსობრივ განხილვას, არბიტრაჟის ადგილსამ-
ყოფელის მიუხედავად.³¹ როგორც ჩანს, ფრანგული კანონმდებლობა უშ-
ვებს საარბიტრაჟო პროცესის მაქსიმალურ დაცვასა და ავტონომიას.

საქართველოს კანონმდებლობა სრულად არ აღიარებს *კომპეტენცია-
კომპეტენციის* პრინციპის უარყოფით შედეგს. „არბიტრაჟის შესახებ“
საქართველოს კანონის მე-9 მუხლი ადგენს, რომ სასამართლომ უნდა
დათმოს იურისდიქცია არბიტრაჟის სასარგებლოდ, თუ ის ვერ ხედავს,
რომ ხელშეკრულება ბათილი, ძალადაკარგული ან ქმედუუნაროა. ეს
მუხლი ასახავს UNCITRAL-ის სამართლის მოდელის მე-8 მუხლს და ნიუ
იორკის კონვენციის II.3-ე მუხლს. თუმცა, პრობლემა იმაშია, რომ აღნიშ-
ნული მუხლი არ ეხება ტექსტს, რომელიც სასამართლომ გამოიყენა იმის
განსასაზღვრად, არის თუ არა საარბიტრაჟო შეთანხმება ბათილი, და-
ლადაკარგული ან არააღსრულებადი.³² აღნიშნული მუხლის თანახმად
ნათელია, რომ სასამართლომ აქვს შესაძლებლობა მოახდინოს საქმის
სრულფასოვანი განხილვა, რაც იქნება *კომპეტენცია-კომპეტენციის*
პრინციპის საწინააღმდეგო. აღნიშნული გააუმჯობესებს საარბიტრაჟო
პროცესის ერთიანობას და ხელს შეუშლის მხარეების მავნებლურ საქცი-

²⁹ ბრეკოულაკის ს., *კომპეტენცია-კომპეტენციის* პრინციპის უარყოფითი შედეგი:
ვერდიქტი უნდა იყოს უარყოფითი, ავსტრიის არბიტრაჟის ყოველწლიური გამოცემა,
2009 წ., გვ. 240.

³⁰ ნიუ იორკის კონვენციის II.3-ე მუხლი.

³¹ გადაწყვეტილება Cass, le civ., 2001 წ. 26 ივნისი, American Bureau of Shipping (ABS) v.
Copropriété Maritime Jules Vern, ციტირებული: გაილარდი და ბანიფატემი, გვ. 264.

³² გაილარდი და ბანიფატემი, გვ. 258.

ელებს, თუ კანონმდებლობა განახორციელებს მსგავს დებულებას, როგორც მოიპოვება საფრანგეთის 2011-48 დებულების 1448-ე მუხლში.

3.2. საარბიტრაჟო შეთანხმების კანონიერება

საარბიტრაჟო შეთანხმება ძალაშია, თუ იგი შეესაბამება ფორმალურ და არსებით კანონიერებას.³³ „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-8 მუხლის მე-3 პუნქტი განსაზღვრავს საარბიტრაჟო შეთანხმების ფორმის წერილობით მოთხოვნას. რაც შეეხება საარბიტრაჟო შეთანხმების არსებით კანონიერებას, სამი კრიტერიუმის იდენტიფიცირება შეიძლება კანონის მე-8 მუხლში: დავების არბიტრაჟისათვის გადაცემის განზრახვა; საარბიტრაჟო შეთანხმების მხარეები; და განსაზღვრული სამართლებრივი ურთიერთობა, რომელიც ეფუძნება საარბიტრაჟო შეთანხმებას.

საარბიტრაჟო შეთანხმების წერილობითი მოთხოვნა UNCITRAL-ის სამართლის მოდელის მსგავსია. თუმცა, შეიძლება ითქვას, რომ საერთაშორისო საარბიტრაჟო შეთანხმებას შეიძლება ჩამოშორდეს ნებისმიერი ფორმალური მოთხოვნა. საერთაშორისო კომერციული საჭიროებების გაანალიზებით, ფრანგულმა კანონმდებლობამ, ადგილობრივი არბიტრაჟისაგან განსხვავებით, გაათავისუფლა საერთაშორისო საარბიტრაჟო შეთანხმებები ნებისმიერი ფორმალური მოთხოვნებისაგან.³⁴ აღნიშნულით, ფრანგულმა სამართალმა არჩია მიდგომა, რომელიც უფრო ხელსაყრელია, ვიდრე ნიუ იორკის კონვენციით გათვალისწინებული მიდგომა, რომელიც მოითხოვს საარბიტრაჟო შეთანხმების წერილობით ფორმას.³⁵ თუმცა, ეს ვერ იქნება ნიუ იორკის კონვენციის დარღვევა, ვინაიდან VII მუხლი უშვებს უფრო ხელსაყრელი ეროვნული კანონმდებლობის გამოყენებას. მსგავსი მიდგომის გამოყენება ქართულ კანონმდებლობაშიც შეიძლება. წერილობითი მოთხოვნის გაუქმება ხელს არ შეუშლის საარბიტრაჟო პროცესს. ეს უბრალოდ ხაზს უსვამს სასამართლოს ნაცვლად, საკითხის საარბიტრაჟო წესრიგით გადაწყვეტის მზადყოფნის მნიშვნელობას ფორმალური დეფექტების გათვალისწინებით.

³³ ნ. ბაკაბი et al, რედფერნი და ჰანტერი საერთაშორისო არბიტრაჟის შესახებ (მე-6 გამოცემა), ოქსფორდის უნივერსიტეტის პრესა, 2015 წ, პარაგრაფი 2/13.

³⁴ 2011-48 დადგენილების 1507-ე მუხლი.

³⁵ ნიუ იორკის კონვენციის II მუხლი.

რაც შეეხება საარბიტრაჟო შეთანხმების არსებით ვალიდურობას, ქართულმა კანონმდებლობამ მხედველობაში უნდა მიიღოს შვეიცარიის მიდგომა. საერთაშორისო კერძო სამართლის ფედერალური აქტის (PILA) 178.2-ე მუხლი განსაზღვრავს *in favorem validitatis* სამართლის კონფლიქტის დებულებას.³⁶ აღნიშნული მუხლის მიხედვით, საარბიტრაჟო ხელშეკრულება ვალიდურია, თუ ის შესაბამისობაშია მხარეების მიერ არჩეულ სამართალთან, საკითხის მარეგულირებელ სამართალთან ან შვეიცარიის კანონმდებლობასთან.³⁷ აღნიშნული მუხლი ნათლად ადგენს არბიტრაჟის სასარგებლო წესს და საქართველომ მისგან მაგალითი უნდა აიღოს. ეს მიდგომა ამკვიდრებს არბიტრაჟისათვის უფრო ხელსაყრელ რეჟიმს, ვინაიდან ის ზრდის საარბიტრაჟო შეთანხმების კანონიერების პერსპექტივას.³⁸ ქართული კანონმდებლობის თანახმად, საარბიტრაჟო შეთანხმების უკანონობის შემთხვევაში, საარბიტრაჟო შეთანხმებას კვლავ ექნება გადარჩენის შანსი, მხარეთა მიერ არჩეული სამართლის ან დავის საკითხის მარეგულირებელი სამართლის მიხედვით. „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის 36-ე მუხლი ნაკლებად სასარგებლო იქნება, თუ არსებობს საარბიტრაჟო შეთანხმების კანონიერების შესახებ კითხვა. ეს მუხლი ასახავს UNCITRAL-ის სამართლის მოდელის 28-ე მუხლს, რომელიც ნათლად ეხება დავის შინაარსის განმსაზღვრელ სამართალს და არა იურისდიქციის საკითხებს.³⁹

3.3. საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების გამოწვევები

რამდენადაც ფრანგული სამართალი მაქსიმალურ თავისუფლებას და პატივისცემას ანიჭებს საარბიტრაჟო ტრიბუნალს, სასამართლო იტოვებს უფლებამოსილებას გააუქმოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება მხარის მოთხოვნის შემთხვევაში.⁴⁰ კანონის თანახმად, გაუქმების პროცედურისას, სასამართლო მოახდენს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების სრულ გადასინჯვას, ფაქტებისა და სამართლის თვალსაზრი-

³⁶ კაუფმან-კოლერი და რიგოცი, პარაგრაფი 3.30.

³⁷ იგივე.

³⁸ იგივე, პარაგრაფი 3.76.

³⁹ UNCITRAL, 2012 წლის სასამართლო პრაქტიკის დაიჯესტი საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟზე, გვ. 121.

⁴⁰ N2011-48 დადგენილების 1520-ე მუხლი.

⁴¹ ფ. გერნდ ვაიგანდი, პრაქტიკოსის სახელმძღვანელო საერთაშორისო კომერციულ არბიტრაჟში, მეორე გამოცემა, ოქსფორდის უნივერსიტეტის პრესა, 2009 წ., გვ. 6.

სით.⁴¹ ეს პროცესი უზრუნველყოფს ბალანსს საარბიტრაჟო პროცესის სრულ ავტონომიასა და მართლმსახურების სათანადო ადმინისტრირებას შორის.

ფრანგული სამართალი უფლებას აძლევს მხარეებს დათმონ გაუქმებული მოთხოვნის წამოწევის უფლება.⁴² შესაბამისი მუხლის მოთხოვნის თანახმად, უფლების ამგვარი დათმობა ნათლად უნდა იყოს გამოცხადებული. შვეიცარიისგან განსხვავებით, სადაც არც ერთ მხარეს არ უნდა ჰქონდეს საცხოვრებელი შვეიცარიაში, რათა შეეძლოთ სრულად დათმონ ანულირების უფლება, ზემოაღნიშნულ ფრანგულ დებულებაში მსგავსი ნორმა არ არის.⁴³ თუ მხარეები დათმობენ გაუქმების უფლებას, მათ კვლავ შეუძლიათ შეინარჩუნონ აღსრულების ბრძანების გასაჩივრების უფლება, თუ იგი კომპეტენტური სასამართლოს მიერ არის გამოცემული.⁴⁴ გარდა ამისა, უნდა აღინიშნოს, რომ 2011 წლის ცვლილებებმა შემოიღო ესტოპელის პრინციპი, რაც გულისხმობს, რომ თუ მხარე დროულად ვერ შეძლებს საარბიტრაჟო ტრიბუნალის წინაშე დარღვევაზე შეწინააღმდეგებას, იგულისხმება, რომ მან დათმო ეს უფლება.⁴⁵

აღნიშნული დებულებები მნიშვნელოვანია, ვინაიდან ერთი მხრივ, კანონი მხარეებს მაქსიმალურ ავტონომიას ანიჭებს გაუქმების პროცედურის დათმობასთან დაკავშირებით, მაგრამ არ ტოვებს წაგებულ მხარეს რაიმე დაცვის გარეშე, რამდენადაც მხარეს კვლავ შეუძლია აღსრულების ბრძანების გასაჩივრება.

წინამდებარე სტატიაში შემოთავაზებულია, რომ ქართულმა კანონმდებლობამ მხარეებს უნდა მიანიჭოს გაუქმების პროცედურის დათმობის უფლება. მსგავსი უარი ნათლად უნდა იყოს გამოხატული მათ შეთანხმებაში. შვეიცარიის კანონმდებლობის მსგავსად, შესაძლებელია არსებობდეს ნორმატიული მოთხოვნა, რომ უარი დასაშვები იყოს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც არც ერთი მხარის საცხოვრებელი არ არის საქართველოში. გარდა ამისა, თუ მხარე გამოიყენებს უარს, უნდა არსებობდეს აღსრულების ბრძანების გასაჩივრების პროცედურა.

---

⁴² 2011-48 დადგენილების 1522-ე მუხლი.

⁴³ PILA-ს 192-ე მუხლი.

⁴⁴ 2011-48 დადგენილების 1522-ე მუხლი.

⁴⁵ 2011-48 დადგენილების 1466-ე მუხლი.

